

Nemzeti alapon szervezett tudományos asztaltársaság?

Egyenként fedeztem fel magamnak őket. Az Iliá-tanítvány bölcsészlányt, itt már asszonyt, aki távoli rokon népek rokon nyelveit beszéli, irodalmukat tanulmányozza és fordítja, sorsuk alakulását figyeli, aggódva, a közömbösség óceánjából kiemelkedő kicsiny és távoli szigetről, az uppsalai egyetem finnugor tanszékéről. Azt a másik fiatalasszonyt, aki olyasmit művel itt Svédországban, hogy az odaha-za is - számára: Péccsett - bűvészmutatvány volna: Weöres Sándor költészetéről ír disszertációt angol nyelven. A nyurga fiút, akiből nem nézett ki a Budapesti Műegyetemen végzett építészmérnök, inkább futballistának látszott (futballozott is előszeretettel, amikor össze tudott szervezni két kispályás csapatot); az üveg és a beton építészeti lehetőségeit tanulmányozta a stockholmi művészeti főiskolán, s közben valami furcsa dolog jutott eszébe: az üvegszálakkal átszőtt áttetsző betontégla; előbb álom volt, aztán kézzelfogható valóság lett, jogszabályokkal körülbástyázott szabadalom, rövidesen világhír. (A feltaláló elérhetősége: losoncz.aron@csongrad.hu - a szerk.)

A felvidéki lányt, aki finnországi svéd fiúhoz ment férjhez, két kisebbségi létforma hasonlóságait és különbözőségeit tapasztalta a saját bőrén, és most doktori értekezést ír az etnicitásról. Az erdélyi mérnököt, aki a jönköpingi műszaki egyetemen szerzett doktorátust, ugyancsak angolul írt, fémöntés tárgykörű disszertációjával. A ljungby-i lányt, aki ebben a kedves svéd kisvárosban és nagy székely faluban nőtt fel, kislány korában érkezett ide menekült szüleivel, svéd fiatalember felesége lett, a göteborgi egyetemen avatták a fizika doktorává, s úgy beszéli ma is az anyanyelvét, mintha tegnap érkezett volna a Hargita aljából. Azt a másik ljungby-i székelyt, aki Raoul Wallenberg legendájára irányította rá a ma már fel-tárható tények ismeretének fényszóróját, nem hogy demitizálja, hanem hogy heroikus igazságát hitelesen mutathassa fel újra. A délvidéki fiatal férfit, végvári vitéz képével és testalkatával, aki itt nem várat védelmez, hanem várat ostromol: az anyagról, a világ szerkezetéről való, még meg nem ismert megismerhetőségek várát.

Az Értől az Óceánig jutott fiatal fizikusnőt, aki ezt az utat nem képletesen tette meg, mint jeles érmelléki földije, Ady Endre, hanem valóságosan, a Szamos, a Duna és a Mälár-tó, azaz három egyetemi város, Kolozsvár, Budapest és Stockholm közbeiktatásával, és az Óceánon túl Teller Edével készített filmes interjút, hogy emberközlelől mutathassa be őt a stockholmi peregrinusoknak. A kétnyelvűség jelenségét tanulmányozó és gyakorló fiatalasszonyt, akinek svéd férje - filozófus, egyetemi oktató - ugyanolyan jól beszél magyarul, mint ő svédül. A kolozsvári házaspárt, akik diplomás emberekként érkeztek Svédországba, itt azonban nem volt mit kezdeniük végzettségükkel (agrármérnökök voltak, s itt a far-

merek maguk végeznek mezőgazdasági akadémiát, nincs szükségük tanácsadókra); át kellett képezniük magukat, hogy megélhessenek, s most mindkettő kutató genetikus. A szintén kolozsvári vegyészlányt, egy jeles ókor-tudós, latinból és görögből fordító történész unokáját, aki azzal lepett meg, hogy emlékszik egy több évtizeddel ezelőtt írt gyermekversemre; aki itt a szerves kémia köréből írt disszertációt, most egyetemi oktató Budapesten...

És sorolhatnám. Sokáig sorolhatnám. De inkább azt mondom el, hogyan ismerkedtem meg egyszer egy egész csoportjukkal.

Halottbúcsúztatás volt a stockholmi francia református templomban, a magyar protestáns gyülekezet felügyelőjétől - ebben a funkcióban utódomtól -vettek búcsút ismerősei, barátai, munkatársai; zsúfolva volt a templom, nehéz illatú virágokkal borítva a koporsó. Néhány perccel a szertartás kezdete előtt két egyenruhás szolgálattevő piros és fehér szegfűkből komponált nagy koszorút hozott be és tett le a ravatal lábához. A koszorún két oldalra leomló szalag díszlett a szegfűk és a friss fenyőág színeiben, csak felém eső szárnyának feliratát tudtam elolvasni, ez állt rajta: „a magyar Téliások”. Körülnéztem, s ott láttam egyik padban négy vagy öt, körülbelül egyforma korú, ünnepélyesen öltözött fiatalembert, „a magyar Téliásokat”: a svéd telefonvállalat kutatás-fejlesztés osztályán dolgozó mérnököket - az elhunyt pártfogoltjait és munkatársait. Tudtam róluk, de személyesen addig még nem ismertem egyiküket sem; arról ismertem rájuk, hogy ismeretlenek voltak számomra.

Mialatt a pap beszélt, engem egy másféle, profán szentlélek szállt meg: ekkor és itt és valószínűleg ezért jutott eszembe, hogy a svéd fővárosba folyamatosan kiszóródó, onnan néhány év múlva tovább - többnyire nem haza-jutó, többnyire fiatal, friss, elítélet-mentes, befogadó, értékeket teremtő magyar szürkeállomány egyes képviselői nem alkotnak semmilyen közösséget, még csak *in tabernam yuando sunrus* alapon sem, mert nemcsak hogy nem járnak össze, de nem is igen tudnak egymásról. A pap beszélt, és én egyszer csak rémülten vettem észre, hogy szélesen mosolygok: a Karolinka Intézetnek az a két kutatója jutott eszembe, akik a roppant labirintus más-más végében dolgoztak a laboratóriumaikban, reggelenként friss *hej-t* köszöntek egymásnak a bejáratnál, esténként fáradt *hej dó-t*, s csak egy sikeres doktorátusi védés után tartott házibulin fedezték fel egy véletlenül kimondott indulatszóról, miközben egyikük elejtett egy poharat, hogy egy nációnak tartoznak.

Ráhangoztatómat, hogy ezzel a nyakatekertségében is pontosan érthető kifejezéssel éljek, hazulról hoztam: másfél évtizeden át voltam a kolozsvári Korunk (ha valaki nem tudná: 1926-tól megjelenő, bár különböző politikai okokból két megszakítást is elszenvedő társadalomtudományi és művészeti-művelődési folyóirat) természettudományos és technikai tárgyú közleményei szerkesztője. Magyar szakos tanári végzettséggel. Mert „olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid”, ráadásul

napjainkban olyan kiterjedt a szakosodás, hogy minden egyes szakterülethez külön értő szakszerkesztőket nemigen alkalmazhattak volna; meghívtak tehát egy katedra nélküli tanárt, aki - legalábbis az érdeklődés szintjén Madách hőisével együtt elmondhatta magáról, hogy „mi a tudvágyat szakhoz nem kötök, / átpillantását vágyjuk az egésznek”, és rendelkezett magyar szövegek gondozásának bizonyos készségével.

Amire szükség is volt, mert már abban a korban éltünk, amelyben Apáczai Csere János, a Bolyaiak, Mátyus István, Brassai Sámuel szűkebb pátriájában egy sereg tárgyat nem tanulhattak magyar anyanyelvükön a tanulni vágyók.

Ösztönként rögzült belém a reflex: felfigyelni az orvosra, a mérnökre, a matematikusra, a csillagászra, a terepbiológusra, a gyógyszerészre, a számítógépes szakemberre, aki magyar, s aki értelmes dolgokat tud közölni magyarul az értelmes dolgok iránt érdeklődőkkel. Azokkal, akiknek nem elég a konyhai használatra, anyák napján egy-egy *Füstbe ment terv-re* szorítókozó anyanyelvűség; akik a rák feltételezhető kórokaikról, az elektronikus információátvitel újabb lehetőségeiről, a skorpió mérgeének hatásmechanizmusáról is tudni akarnak, elbeszélgetni az anyanyelvükön egy-egy családtagjukkal vagy barátjukkal. Ez az ösztön dolgozott bennem itt Stockholmban is, amikor azt kezdtem érezni, hogy szükség volna egy laza, nem szervezetként működő, leginkább régi polgári értelemben vett kávéházi asztaltársasághoz hasonló közösségre, ahol ezek a karriert építő egyénként nagyon is céltudatos, magyarként azonban csak itt lézengő fiatalok - és nem fiatalok is, akárki - láthatnák és hallhatnák egymást, s egymás között magyarul élhetnék meg modern, minőségi emberségüket.

Nemzeti alapon szervezett tudományos asztaltársaság? - kérdezte sokkal később, már itt Stockholmban, már jóval a Peregrinus Klub megalakulása után egy korszerű gondolkodású, sőt korszerű szabadgondolkodású magyar kutató, akivel véletlenül kapcsolatba kerültem. Igen, olyasmi, válaszoltam. S miért van erre szükség? - kérdezte. Akiben nem laknak szív működési szinten bizonyos empátiák, kötődések, vonzalmak, annak nehéz racionális választ adni egy ilyen kérdésére. Miért van szükség a kék bálnára? - kérdeztem vissza. Kérlek, értsd metaforikusan a teremtés szót, amit mindjárt használni fogok: a kék bálna is, a sequoia fenyő is, a magyar identitás is, a magyar nyelv is mással nem helyettesíthető, nem pótolható része a teremtésnek; aki teljes értékű embernek akarja tudni magát, annak kötelessége mindent megtenni azért, hogy megőrizze. Fenyegeti valami? - Így ő. Igen, a fokozódó közömbössé válás iránta éppen abban a populációban, éppen annak legsikeresebb egyedeiben, amely és akik képviselik. Például benned, mondtam. A román identitást is meg kell őrizni a teremtés számára? - kérdezte gonoszul, tudván, hogy erdélyi vagyok. Mivel mindjárt a sajátomé, azaz a magyar után a legjobban ismerem, s ebből következően mindjárt a sajáto-

mé után érzem azt is a magaménak, nyomatékosan jelentem ki, hogy igen. De nyomaték nélkül is természetes.

A nagykövet úr - magától értetődően: a Magyar Köztársaság nagykövetéről van szó azonnal és maradéktalanul megértett, amikor megosztottam vele ilyen irányú gondolataimat. Annyira, hogy a lényegét érintő megjegyzése is volt: nem kell a nemzedéki jelleget az elképzelt közösség meghatározójává tenni. Stockholmban sok, a korban jól benne járó, sőt idősnek mondható olyan magyar vagy magyar származású ember él, aki már letett ezt-azt a svéd tudományosság, a nemzetközi tudományosság asztalára, akit számon tart a magyar tudományosság is; ők persze nem fognak a peregrinusok egy-egy találkozója után sörözni menni a fiatalokkal a *Zum Franziskaner-be*, de beszélgetni, szakmai kérdésekre felelni, esetleg előadást tartani közérdekű tárgyakról biztosan szívesen eljönnek-jegyezte meg. Három év tapasztalata bizonyítja, mennyire igaza volt.

Döntő mozzanat: azonnal megértette azt is (remélem, jól is esett neki), hogy az első találkozót a követségen kellene tartani, és azután is időnként, mondjuk negyedévenként, ugyanott kellene összegyűlni egy-két órára, legalábbis ameddig még nincs a svéd fővárosban Magyar Intézet. Ez minden szóba jöhető peregrinus számára elfogadható, sőt természetes, sőt ad valami konkrét értelem fölötti értelmet a dolognak, valami láthatatlan fénykoszorúval veszi körül. Öntudatot ad, a kölcsönösség biztonságos érzését: azt, hogy nemcsak a sors szelétől ide sodort magyar értelmiségi akar vagy legalábbis szeretne tartozni valahova, hanem az a „valahol” vagy „valami” is akarja, hogy hozzá tartozzon.

Szóba kell hoznom, hogy lett volna más hely is a peregrinusok találkozásai számára. Legkézenfekvőbb lett volna a svédországi magyar közösség tulajdonában lévő Magyar Ház: egy tágas villa egy, a városközponttól nem túl messze eső villanegyedben. De ide, furcsa módon, nem szívesen jöttek volna el a peregrinusok, mert - akár okkal, akár ok nélkül - a magyar emigráció még fel nem adott fellegvárának érzik, és ők nagyon határozottan megkülönböztetik magukat ettől a kategóriától. Nem elhatárolódnak tőle, csak nem akarnak vele összemosódni, valószínűleg azért, mert korszerűtlennek érzik, és ebben igazuk van: Borbándi Gyula, az emigráció legjobb ismerője és legélesebben látó teoretikusa már 1989 előtt kimondta, méghozzá éppen itt, a stockholmi Magyar Házban, hogy a magyar politikai emigrációnak a világ örvendetes alakulása, a diktatúrák szükségszerű bukása miatt vége, s ha fizikai létében megmarad, nem tehet mást, mint hogy egyfajta kulturális emigráció szerepét vállalja fel. (Saját megjegyzés: ha van vagy lesz egy ilyen kategória, az bármikor egy pillanat alatt újra politikai emigrációvá alakulhat; ne adja Isten, hogy szükség legyen rá.) Nos, ez a kulturális emigrációvá való alakulás itt még éppen csak elkezdődött, a reflexek és a viselkedési normák még a régiiek, ideológiai tartalom nélkül; ezt érzékeli - többek között - a prágai Károly

Egyetem végzettjeként ide került fiatal magyar matematikus, és nem tud beilleszkedni.

De mindez már nem ide tartozik, külön kellene értekezni róla egy másik alkalommal. Ide tartozik viszont, hogy a végül is sikeresen összejött Peregrinus Klub ugyanakkor fenntartás és válogatás nélkül érintkezik a magyar emigráció névvel összefoglalható heterogén rétegek kiemelkedő, mert jelentős szellemi értékeket produkáló személyiségeivel - a fasizmus elől több mint fél évszázada emigrált jeles tumorbiológussal és kultúrfilozófussal éppúgy, mint a kelet-közép-európai kommunista diktatúrák elől, sőt alól emigrált, sőt szökött agykutató orvossal vagy humángenetikussal.

És ide tartozik még az a gond, hogy a klub csak a pillanatnyilag Stockholmban élő peregrinusok számára nyújtja a „lássátok, halljátok egymást” lehetőségét. Egy sokféle elfoglaltságú, de kevés pénzü és még kevesebb szabad idejű fiatal doktorandus számára Uppsala híres, régi egyetemi városától is messze van a főváros, pedig vonattal, autóbusszal kevesebb mint egy óra alatt el lehet érni; sokkal meszebb van tőle Göteborg a maga kiváló műszaki egyetemével, a benne oktató, kutató és tanuló legalább féltucatnyi magyarral s a kulturális emigrációvá válásban talán legtovább jutott, Körösi Csoma Sándor nevét viselő magyar egyesülettel; messze van Linköping is, Lund is, Växjö is, megannyi egyetemi város, melyek mindegyikében, fentebb említett ráhangoltságomnak köszönhetően, legalább két-három magyar peregrinusról tudok, nem szólva Umeå városáról, amely már közelebb van a sarkkörhöz, mint Stockholmhoz, de ennek az egyetemén is van magyar finnugrista, kórházában pedig a Siemens-cég ösztöndíjasaként magyar röntgenológus. Néha ránézek Svédország térképére, s próbálom elképzelni, hol nincs magyar potenciális peregrinus, néha ránézek a világ térképére is ezzel a gondolattal; s enyhe kétkedéssel, enyhe megdöbbenéssel, de élénk érdeklődéssel hallgatom a környezetemben élő genetikus asszony teóriáját, amely szerint a magyar értelmiség páratlan szétszóródását a világban bizonyára nemcsak a kedvezőtlen, néhol éppen nyomorúságos otthoni körülmények okozzák, hanem a revír-szükséglet is: az, hogy amiképpen két dudás nem fér meg egy csárdában, azonképpen sok, az adott helyen élő populáció nagyságához képest nagyon sok tehetség, képzettség, műveltség és ambíció sem fér meg a földrajzilag pontosan körülírható magyar nyelvterületen.

És akkor nem száналmas hiábavalóság-e, ha nem is négy-öt, de átlagosan legalább húsz-huszonöt stockholmi peregrinusnak itt valahol, ott valahol, a követségben, a francia reformátusok könyvtárában, a művészeti főiskola vetítőtermében, majd esetenként *in tabernam* is, havonta egyszer pár órára összehajolni? Ellenkérdés: nem száналmas hiábavalóság-e annak a parányi szilánknak lenni, amely belehull a telített oldatba, és megindítja benne a diadalmas kristályosodást?

Igen, természetesen: a média. Az írott és elektronikus sajtó, a Gutenberg-galaxis kisebb-nagyobb naprendszerei, a világháló. A *peregrinus* - külföldi egyetemekre vándorló vagy zárandokló diák - középkori fogalma, amint rákerül az éter hullámaira, keringeni kezd a kibernetikus térben... Van honlapja a stockholmi peregrinusoknak, de ennek valahonnan ingyen szerzett és korlátozott terjedelmébe úgyszólván csak a programok férnek bele, s azokat is vagy van idő felújítani, vagy nincs.

Kezdetől fogva világos többünk előtt, hogy a stockholmi Peregrinus Klub értelmének kiteljesüléséhez rendszeres magyar nyelvű publikációs lehetőségre volna szükség. Többek között azért is, mert egyáltalán nem úgy van, ahogy az ember hinné, vagyis hogy egy itt írt doktori értekezés eredeti megállapításai önműködően bekerülnek a magyar tudományos köztudatba azáltal, hogy az illető értekezés bekerül az Országos Széchényi Könyvtárba; nem úgy van többek között azért sem, mert egyáltalán nem minden itt írt doktori értekezés jut el oda. Van peregrinus, a magyar államhatárokon kívülről jövő, aki nem tudta, hogy ma már minden további nélkül oda is juttathatna egy példányt; van olyan, az államhatárokon belülről jövő, aki meg azt nem tudja, miért juttasson. Egy saját lap, az más: annak megvolna a maga különossége és romantikája, mint egy patinás berendezésű sörözőnek valahol a stockholmi óvárosban. Ez azonban egyfelől sokkal több pénzbe kerül, mint egy *stor stark* (a svédek *nagynak* és *erősnek* neveznek egy korsó normális sört), másfelől nem biztos, hogy akadna annyi érdeklődő olvasó, amennyi fenn tudna tartani egy mégoly jól szerkesztett lapot is, amely Svédországban működő magyar tudományos kutatók munkájáról tudósít.

Ezért örültünk annak, hogy -mintegy a derült égből -jött egy magyarországi, veszprémi folyóirat. az *Új Horizont*, amelynek szerkesztője azt ajánlotta: kaptok kéthavonta harminckét oldalt érthető nyelven, emészthető stílusban előadott munkáitok számára, esetleg néhány tucat különlenyomatot is ebből a harminckét oldalból. Hozzátette: ha ehhez mi is kapunk anyagi támogatást a kulturális hatóságoktól és privát adakozóktól.

Ezért örültünk annak, hogy nyugati mecénások jóvoltából nem szűnt meg a közben léte peremére került *Új Horizont*, s fennmaradásáért tovább pályázik, kilincsel, kalapoz a szerkesztő. A szerkesztő, aki most már úgy véli: nagyobb a pártfogás esélye, ha nem csupán a stockholmiakat segíti szóhoz jutni, hanem az Európa-szerte, sőt a távolabbi világrészekeken tevékeny magyarokat is. Kéthavonta más és más ország, más és más város peregrinusait, alkotó szellemeit. A mi számunkra ez alig több a semminél, mint jelesül éppen és csakis a stockholmi Peregrinus Klub önmegvalósítására felkínált lehetőség, de elégedettek, sőt büszkék lehetünk, mint máris váratlanul helyzetbe került kis kristályszilánk; bár születnének égbe mutató hatalmas bazaltoszlopok a nyomunkban.

Bizakodjunk, hogy a Veszprémben jegyzett folyóirat olykor aztán még újra hírt

ad rólunk, anyagi biztonságban pedig beváltja ígését, s egyszer kiad egy svédországi különszámot is. Addig pedig... Nos, addig keresse mindenki, akit az itteniek élete és munkája érdekel, a Peregrinus Klubot a világhálón.

Veress Zoltán

„...az idegek borzongjanak...”

Weöres Sándor költészetéről angolul, Svédországban

Doktori disszertációmát Form and Philosophy in Sándor Weöres' Poetry címmel az uppsalai egyetem finnugor tanszékén írtam 1998-1999-ben. Könyv formában az Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia sorozatban jelent meg, annak harminckettedik köteteként.

A téma, Weöres Sándor költészete, számomra kezdettől fogva magától értetődő volt. Hiszen Weöressel valamiféle lelki közösségben éltem a vele való első találkozásom, gimnazista éveim óta. A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-angol szakán ez az ösztönös érdeklődés egyre fokozódott, de akkor már inkább tudományos irányban módosult. Mégsem hittem volna annak idején, hogy ez a téma egyszer más országban, más nyelven és más név alatt - Fényes Zsuzsának hívtak akkor - doktori disszertációvá érik.

Weöres Sándorról természetesen sok tanulmány született Magyarországon is, külföldön is. Így hát nem szűkölködtem anyagban vizsgálataim során. A probléma inkább az volt, hogy mit válasszak és az adott forrást hogyan alkalmazzam. Három Weöres-monográfiát forgattam különösen gyakran: Tamás Attila Weöres Sándor című, Bata Imre Weöres Sándor közelében és Kenyeres Zoltán Tündérsíp című könyvét. Ezekben a monográfiákban közös a költői pálya időrendben való bemutatása, de ugyanakkor egy-egy téma hangsúlyozott, külön fejezetben való tárgyalása is. Az én munkám, szerkezetét illetően, egy lényeges tekintetben eltér ezekről a tanulmányoktól. Nem időrendi sorrendben tárgyalja Weöres műveit, hanem - egy formai elemzésből kiindulva - költészetfilozófiai összefüggéseiben tár-